ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

# PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

# FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

# ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2025/ № 4,1

Termiz – 2025

**Muassis:**
**Termiz davlat universiteti**

**PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION**

**FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM**

**ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ**

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020-yil 19-oktyabrda 1122 raqami bilan ro‘yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko‘chirma va ma’lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko‘chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 28.10.2025
Qog‘oz bichimi: 70x85
Bosma tabog‘i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog‘ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko‘chasi, 43-uy

**Tahririyat manzili:**
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43.
Telefon: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

**BOSH MUHARRIR:**
Abduqodir TOSHQULOV,
*iqtisod fanlari doktori, professor*

**TAHRIR HAY’ATI:**

Bekpo‘lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o‘rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas’ul muharrir)
O‘ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Normat Yo‘ldoshev, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)
Asqar Eshmo‘minov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.f.d., dotsent, (PhD) (O‘zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To‘raliyev

**Учредитель:**
**Термезский государственный университет**

**PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION**

**FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM**
**ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ**

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 28.10.2025
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

**Адрес редакции:**
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
https://journaltersu.uz

**ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР**:
Абдукадир ТАШКУЛОВ, доктор экономических наук, профессор

**РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:**

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

**Institutor:**
**Termez State University**

**PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION**

**FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM**

**ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ**

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 28.10.2025
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

**EDITOR IN-CHIEF**:
Abdukodir TASHKULOV, doctor of economic sciences, professor

**EDITORIAL BOARD:**

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, PhD (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, PhD (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, PhD (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, PhD (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, PhD (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, PhD (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, PhD (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, PhD (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, PhD (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, PhD (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, PhD (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, PhD (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, PhD (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, PhD (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

# М У Н Д А Р И Ж А

## TILSHUNOSLIK


**DARVISHOV IBROHIM**
Shevalardagi ayrim fonetik-fonologik belgilar
(Janubi-g‘arbiy Namangan qipchoq shevalari misolida) ..... 7

**ПАНЖИЕВА НАСИБА НАРМАХМАТОВНА**
Теория концептуальной интеграции как
инструмент анализа стилистических приёмов ..... 10

**QO‘ZIYEV UMIDJON YANDASHALIYEVICH,**
**QO‘CHQORALIYEVA FOTIMA ZOKIRJON QIZI**
Til kontakti va so‘z o‘zlashuvi muammolari ..... 13

**BEGMATOVA GULCHEHRA**
«Qush» semantik komponentli idiomalar tadqiqiga doir kuzatishlar ..... 16

**QAZAQOVA NOZIMA ABDULBOQIYEVNA,**
**HAMRAYEVA YORQINOY NABIJANOVNA**
Matn kommunikativ-pragmatik tahlilining asosiy tamoyillari ..... 19

**SHAMSUDINOVA IKHBOL**
Yordamchi so‘zlar bazasini yaratishda reprezentativlikning ahamiyati ..... 23

**BABAXANOVA DILAROM AXMATXANOVNA**
Nutqda paremiyalarga xos milliy-madaniy konseptlarning ifodalanishi ..... 27

**ПАНЖИЕВ НОРМАХМАТ**
Теоретические аспекты соотношения фрейма и концепта ..... 31

**KULTAYEVA FAZILAT**
Hududiy ergonimlarning leksik-semantik tabiati ..... 34

**RAXMANOV BOTIR ABDURASULOVICH**
Surxondaryo dialektal- etnografik leksikasida turli din va madaniyat belgilari ..... 38

**QODIROVA MUKADDAS TOG‘AYEVNA**
Biznes diskursini sinergetik yondashuvda o‘rganish masalasi ..... 41

**RAHIMOVA ZEBINISO SHOMANSUR QIZI**
Jargonlar haqida ba’zi mulohazalar ..... 45

**ЗАРИПОВА МАТЛУБА КУЛФИДИНОВНА**
Тенденции негативной оценки в узбекских и русских пословицах ..... 48

**TURDALIYEV OLIMJON FAYZULLAJON O‘G‘LI**
Ogahiy tarjimasidagi «Guliston» asarida qo‘shma fe’llarning berilishi ..... 52

**FARMONOVA UMIDA MAXSUTALIYEVNA**
«Qisasi Rabg‘uziy» asarida qo‘llangan frazemalarning lingvostatistik
tahlili va keyingi davr tiliga munosabati ..... 55

**XASANOVA KAMILA BAXTIYOROVNA**
Etnografik leksika va stereotiplar ..... 58

**DARVISHALIYEVA MAHLIYO RUSTAMALI QIZI**
Mahmud Koshg‘ariy davri turkiy til va hozirgi Namangan
qipchoq shevalari fonetik xususiyatlari ..... 61

# МУНДАРИЖА

**USMONALIYEV SHAHBOZ**
O‘zbek tilshunosligida teonimlarning tadqiqi: muammolar va yechimlar ..... 64

**MAMIROVA XAYRINISO KOMILJON QIZI**
Birinchi tilni o‘zlashtirishga oid nazariyalar ..... 66

**XOLMURODOVA SUMBULA NORMO‘MIN QIZI**
Tog‘ay Murod asarlari asosida mualliflik korpusini yaratish asoslari va bosqichlari..... 70

**IBRAGIMOV YULDASH MATKARIMOVICH**
Qoraqalpog‘iston o‘zbek shevalari leksikasi tadqiqi masalasi ..... 72

## ADABIYOTSHUNOSLIK

**РЎЗИҚУЛ МУСТАФОҚУЛОВ,**
**НАФОСАТ САЙФИДДИНОВА,**
Икки дарё оқиб ўтди..... 75

**SHUKUROV AHAD**
Satrlarga sig‘mas so‘zlarim… ..... 81

**АМАНЖОЛОВА ДЖЕММА БОЛАТОВНА,**
**ШАЙМЕРДЕНОВА НУРСУЛУ ЖАМАЛБЕКОВНА**
От устной традиции к цифровому архиву: сохранение и популяризация тюркского эпоса в XXI веке… ..... 83

**KARIMOV OBIDJON**
Alisher Navoiy irfoniy olamining yangicha talqini..... 87

**КАДИРОВА ОЛИЯ ХАМЕДОВНА**
Литература как пространство идентичности: диалог русской и узбекской малой прозы в постсоветскую эпоху… ..... 90

**ПУЛАТОВА САЙЁРА ЮЛДАШОВНА**
Проблемы и достижения в переводе «Улисса» на узбекский язык…..... 93

**UMAROV BOBOQAND IKROMOVICH,**
Xurshid Davron she’riyatida ijtimoiy iztirob va ruhiy yolg‘izlik ..... 97

**KARJAVUV G‘OLIB AZAMAT O‘G‘LI**
Muhammad Sharif Gulxaniyning masalchilikdagi badiiy mahorati…..... 100

**UMARALIYAVA NAFISA QURBONALI QIZI**
Zamon va shaxs ruhiyatining obrazlar orqali akslanishi…..... 104

**BERDIBOYEV ULUG‘BEK SOATBOY O‘G‘LI**
Tipologik talqin: adabiy tafakkur, poetik idrok, matn stlistikasi munosabati… ..... 107

**DUYSENBAYEV OLIMJON ISMAILOVICH**
Romanda syujet va xarakter dinamikasi… ..... 109

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2025; 10
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

# ALISHER NAVOIY IRFONIY OLAMINING YANGICHA TALQINI

**Karimov Obidjon,**
*filologiya fanlari nomzodi,*
*Namangan davlat universiteti dotsenti*

O‘zbek mumtoz adabiyotining tasavvufiy va falsafiy asoslari bo‘yicha salmoqli tadqiqotlar yaratilgan. Bu yo‘nalishda rus olimi Y.E.Bertels, o‘zbek tasavvufshunoslari N.Komilov va I.Haqqul tadqiqotlari, ayniqsa, alohida ajralib turadi. Mazkur olimlar ilmiy qarashlarining o‘zbek tasavvuf adabiyoti, xususan, buyuk shoir va mutafakkir Alisher Navoiy adabiy merosini o‘rganishdagi ahamiyati katta. Biroq tasavvuf adabiyoti va Alisher Navoiy irfoniy olami shunday ulkan ummonki, uni nafaqat muayyan olimlar, hatto mutaxassislarning bir necha avlodi ham oxirigacha o‘rganib chiqishi imkonsizdir. Keyingi davrlarda bu yo‘nalishda olib borilayotgan tadqiqotlar orasida filologiya fanlari doktori, professor Nurboy Jabborovning «Maoniy ahlining sohibqironi» monografiyasi alohida o‘rin tutadi.

Monografiyadagi mavzuga doir ilmiy qarashlarni quyidagicha tasnif etish mumkin:

1. Alisher Navoiy asarlarining islomiy-irfoniy asoslari haqidagi qarashlar.
2. Irfoniy hikoyatlar tahlili.
3. Tasavvufiy obraz va ramzlar talqini.

Ta'kidlash kerakki, Nurboy Jabborovning Alisher Navoiy irfoniy konsepsiyasiga doir ilmiy qarashlari o‘zigacha bo‘lgan biror olim fikrini takrorlamaydi. Olim mavzuga yangicha yondashadi, asl mohiyatni yoritish yo‘lidan boradi va bunga muvaffaq bo‘la oladi. Mumtoz adabiyotning asosini, mohiyatini islom ma‘rifati, irfoniy maslak va g‘oyalar tashkil qiladi. Alisher Navoiy ijodini ham ich-ichidan nurlantirgan asl haqiqatlar Qur‘oni karim, Hadisi sharif va irfon yog‘dusidir. Professor N.Jabborov o‘z talqinlarida adabiyotshunoslikning nazariy qarashlarini ham dastlab ana shu haqiqatlarga tayanib asoslaydi»[1].

**Alisher Navoiy asarlarining islomiy-irfoniy asoslari haqidagi qarashlar.** Olim buyuk mutafakkir ijodiy kamolotining islomiy irfoniy va milliy omillarini uch turga bo‘lib talqin etadi. Ular: 1) asalaridagi g‘oyalar talqinida, birinchi navbatda, Qur'oni karimga tayangani; 2) muborak hadisi shariflarni mukammal o‘rganib, ijodiga izchil tatbiq etgani; 3) buyuk islom mutafakkirlari, tasavvuf allomalari asarlarini o‘rgangani hamda ulardagi g‘oyalarni muttasil rivojlantirib va boyitib, asarlarida yuksak darajada badiiy talqin eta bilgani.

Olimning aniqlashicha, Alisher Navoiy quyidagi tafsir kitoblarini mukammal o‘rgangan: Najmiddin Kubroning Qur'oni karim tafsiriga doir «Ayn ul-hayot», G‘azzoliyning «Javohir ul-Qur'on», Ro‘zbehon Baqliyning «Aroyis ul-bayon fil-haqoyiq il-Qur'on», Abu Tolib Makkiyning «Qut ul-qulub», Najmuddin Roziyning «Bahr ul-haqoyiq», Husayn Voiz Koshifiyning «Javohir ut-tafsir», Mahmud Zamaxshariyning «Al-kashshof fi tafsir il-Qur'on», Sadruddin Qo‘naviyning «Tafsiri fotiha» asarlari. Ushbu mo‘tabar tafsirlar butun islom olamida e'tirof etilganiyoq buyuk mutafakkirning Qur'on ilmiga e'tibori nechog‘liq kuchli ekani isbotidir. Husayn Voizning «Javohir ut-tafsir» asari bevosita hazrat Navoiy tavsiyasi va homiyligida yozilgan. Tafsir xotimasida muallif ulug‘ amirning islom dini rivojiga doir faoliyatiga yuksak baho bergan[2].

Ma'lumki, ulug‘larimiz Qur'on va Sunnatni baravar tutishgan va ulardagi ahkomlarga og‘ishmay amal qilgan. Hazrat Alisher Navoiy yuqoidagi tafsir kitoblari hamda zamonasining ulug‘ olimlari bilan suhbatlar orqali Qur'oni karim fasohati va balog‘atini teran anglagan. Shuning barobarida hadis ilmini ham chuqu o‘rgangan. Nurboy Jabborov fikricha, buyuk mutafakkir hadis ilmiga doir nodir manbalar tahsiliga ham alohida e'tibor bergan. «Bu ilm rivojida beqiyos ahamiyatga ega bo‘lgan Imom Buxoriyning «Al-jomi' as-sahih», Imom Muslimning «Sahih ul-Muslim», Imom Termiziyning «Sunani Termiziy», Majduddin Muhammadning «Jome' ul-usul» asarlari, hadis ilmining badiiy adabiyotga ta'siriga doir Imom an-Navaviyning «Arba'in un-Navaviy», Abdurahmon Jomiyning «Sharhi hadis» va «Arba'in» asarlari buyuk shoir tafakkuri miqyoslarining yuksalishida

[1] Asadov M. "Maoniy ahlining sohibqironi" xususida / Matnshunos va manbashunos olim Porso Shamsiyev tavalludining 125 yilligiga bag‘ishlangan respublika ilmiy anjumani materiallari. II kitob. – Toshkent: Adast poligraf, 2002. – B. 3-7.

[2] Jabborov N. Maoniy ahlining sohibqironi. – Toshkent: Adabiyot, 2021. – B. 20

alohida o‘rin tutgan»[1].

Tabiiyki, Qur’on va Hadis ilmidan shariat asoslarini puxta o‘rgangan buyuk mutafakkir ilmda va ijodda kamolotga erishmog‘i uchun Sharq-islom adabiyotining asosi bo‘lgan uchinchi ilm – tasavvuf asoslarini ham ruxta o‘rganmog‘i taqozo etilar edi. Hazrat Navoiy adabiy-estetik va islomiy-irfoniy konsepsiyasi asosini anglash uchun buyuk mutafakkir asarlari uchun asos bo‘lgan tasavvufga doir manbalarni ham o‘rganish taqozo etilar edi. Monografiyada yozilishicha: «...bolalik kezlaridan tasavvufiy adabiyotning mumtoz namunasi bo‘lgan Shayx Fariduddin Attorning «Mantiq ut-tayr» asarini sevib mutolaa qilgan, hatto yodlab olgan edi. Tasavvuf ilmining ulkan nazariy-falsafiy va adabiy-ma’rifiy ahamiyatga molik manbalari hisoblangan al-Arabiyning «Fusus ul-hikam», Abu Homid G‘azzoliyning «Ihyou ulum id-din», Ka’b binni Zuhayrning «Qasidai burda», Abdulloh Ansoriyning «Manozil us-soyirin», Shahobuddin Suhravardiyning «A’lom ut-tuqo», Hakim Sanoiyning «Hadiqat ul-haqoyiq», Shayx Sayyiduddin Farg‘oniyning «Manohij ul-ibod alal miy’od», Xoja Muhammad Porsoning «Fasl ul-xitob», Amir Qosim Anvorning «Anis ul-oshiqin», Jaloluddin Rumiyning «Masnaviyi ma’naviy», Abu Ali Jullobiy Hujviriyning «Kashf ul-mahjub», Shayx Alouddin Simnoniyning «Iqboliya», Abulhusayn Jahzam Hamadoniyning «Bahjat ul-asror», Shayx Najmuddin Kubroning «Favotih ul-jamol», Xusrav Dehlaviyning «Mir’ot us-safo», Horis Muhosibiyning «Kitob ul-munqiz val-vasoyo», Shayx Fariduddin Attorning «Mantiq ut-tayr», «Tazkirat ul-avliyo», Abdulloh al-Yamaniyning «Ravz ur-rayohin», Shayx Mahmud Shabustariyning «Haqq ul-yaqin», Abulqosim Qushayriyning «Risola fit-tasavvuf», Abudurrahmon an-Nishoburiyning «Tabaqoti sufiya», Hakim at-Termiziyning «Xatm ul-valoya», Jomiyning «Ashia’t ul-lama’ot» hamda al-Arabiyning «Naqsh ul-fusus» asariga yozgan «Naqd un-nusus», «Fusus ul-hikam» asariga bitgan «Naqd ul-fusus» nomli sharhlari va boshqa asarlar buyuk shoirning mutasavvif sifatidagi kamolotiga xizmat qilgan, ijodiy yuksalishida manba vazifasini o‘tagan»[2].

Monografiyadagi ma’lumotlardan ayon bo‘ladiki, Buyuk shoir islom tasavvufiga doir arab, fors va turkiy tillarda yaratilgan ilmiy-nazariy manbalarni qunt bilan o‘rgangan. Alisher Navoiy asarlari mohiyatini anglash uchun ana shu manbalarni ham o‘rganish zarur. Zero, buyuk mutafakkirning irfoniy-islomiy va badiiy-estetik tafakkuri ana shu asarlar asosida shakllangan. Navoiy she’riyatida, «Xamsa», «Lison ut-tayr» va boshqa asarlarida mazkur asarlardagi irfoniy qarashlar yuksak darajada badiiy talqin etilgan.

**Irfoniy hikoyatlar tahlili.** Olim Alisher Navoiy «Xamsa»sining to‘rtinchi dostoni «Sab’ai sayyor»dagi Axiy hikoyati mohiyatini futuvvatning Husayn Voiz Koshifiy «Futuvvatnomai sultoniy» asarida ajratib ko‘rsatilgan uch martabasini belgilovchi: a) saxovat, ya’ni bor narsasini hech kimdan qizg‘anmaslik; b) safo, ya’ni qalbni kibru havo, gina-kudurat, qasd-g‘azabdan pokiza, pok tutish hamda 3) vafo, ya’ni hamma vaqt xalq xizmatida bo‘lish qoidalari asosida chuqur tahlil etgan. Farruxning sarguzashtlari, ishq yo‘lida bor-yo‘g‘idan ayrilgan qahramonning *Halabda eng g‘ani, mehmondorliq shioru fani* bo‘lgan Axiy bilan usrashuvi, bu ikki obraz misolida futuvvatning mohiyati tadrijiy ravishda ochilib borgani monografiyada professional tadqiq qilingan. Olimning nuktadonlik bilan aniqlashicha, «...futuvvat Axiyda tajriba davomida keyinchalik paydo bo‘lib qolgan xususiyat emas, balki muqtazoi zotiy. Ya’ni futuvvatning asosiy shartlaridan bo‘lgan saxiylik uning asl tabiatida bor. May suhbati bois ko‘nglini yorgan Farruxning hikoyatini tinglar ekan, Axiyning jismiga tob, qalbiga iztirob tushadi. Chunki mehmoni aytayotgan ma’shuqa harami iffatiga sodiq, ya’ni uning jufti haloli edi»[3].

Bu musofir kechmishlaridan xabar topgan Axiyning o‘z yorini taloq qilib, unga nikohlab berishi dostonni o‘qigan aksar kitobxonni o‘ylantirgani aniq. Ushbu mushkul muammoning yechimini topish oson emasligi ham ayon. Mazkur holatdagi chigallik mohiyatini anglash uchun tasavvufiy ramzlardan tashqari, Qur’oni karimdan ham teran xabardorlik talab etiladi. Nurboy Jabborov masalaning ildizini topgan. Axiy hikoyatidagi «ayol» – dunyo timsoli. Axiy uning timsolida o‘z suyuklisini emas, dunyoni taloq qilmoqda. O‘z navbatida, Farrux ham – futuvvat sohibi. Ma’shuqa visoliga erishayotganidan o‘zini baxtiyor his etgan Farrux yor ko‘nglida dard, ko‘zida yosh ko‘rgach, buning sababini so‘raydi. Asl mohiyatni bilgach, ...Farrux ham, garchi hikoyatda bu so‘z tilga olinmasa-da, yorini taloq qilib, «Menga ikki jahon singil bo‘lg‘il», deya u bilan aka-singil kirishadi. Futuvvatga futuvvat bilan javob qaytaradi»[4].

Axiyning o‘z yori timsolida dunyoni taloq qilishini anglab, masalaning mohiyatini chuqur ilmiy talqin etgani Nurboy Jabborovda irfoniy adabiyotni ilm va tafakkur bilan bilishdan tashqari, savqi tabiiy asosda his etish salohiyati ham borligi kuzatiladi. Ya’ni monografiyada bu hodisa zamirida tasavvufiy-falsafiy asos turgani, Alisher Navoiyning hayot va ijod konsepsiyasi asoslari yotgani chuqur asoslangan.

[1] Jabborov N. Maoniy ahlining sohibqironi. – Toshkent: Adabiyot, 2021. – B. 21
[2] Jabborov N. Maoniy ahlining sohibqironi. – Toshkent: Adabiyot, 2021. – B. 22
[3] Jabborov N. Maoniy ahlining sohibqironi. – Toshkent: Adabiyot, 2021. – B. 89-90
[4] Jabborov N. Maoniy ahlining sohibqironi. – Toshkent: Adabiyot, 2021. – B. 90-92

Eng e'tiborli jihati, ushbu xulosa – navoiyshunoslikda yangilik. Bunday to'xtamning yangilik ekanini professor Dilnavoz Yusupova ham e'tirof etgan: «Olim mazkur hikoyatdagi asosiy obraz Axiy ekanligini ta'kidlarkan, futuvvatning barcha martabalari unda mujassam ekanligini aniq misollar bilan asoslab beradi. Navoiyshunoslikda ilk marta ushbu obrazga yangicha badiiy-estetik vazifa yuklab, uni pir timsoli sifatida talqin qiladi, u taloq qilgan yor, aslida, dunyo timsoli ekanligini, Axiy uning timsolida o'z suyuklisini emas, dunyoni taloq qilayotganligini ishonarli tarzda ochib beradi»[1].

**Tasavvufiy obraz va ramzlar talqini.** Nurboy Jabborov mumtoz adabiyotning irfoniy asoslarini chuqur biladi va konseptual tahlil eta oladi. Bu hol Alisher Navoiy ijodida dunyo va u bilan bog'liq timsollar, futuvvat, ma'no va surat mohiyati talqinlarida aniq namoyon bo'lgan. «Buyuk shoir asarlarida dunyo timsoli ikki xil – inson yashab turgan makon va odamzodni ma'rifatdan to'suvchi parda sifatida qo'llangani bilan bog'liq tahlillar, futuvvat va fatiy obrazi tahliliga doir qarashlar, ayniqsa, mo-nografiyaning ilmiy qimmatini oshirgan»[2].

Olimning futuvvat va fatiy obrazi bilan bog'liq tahlillari ham navoiyshunoslikka yangicha xulosalarni olib kirgan. Buyuk shoir she'riyatidagi futuvvatga doir talqinlar o'rganilar ekan, «Nasoyim ul-muhabbat» tazkirasidagi fikrlarga tayanilgani, boshqacha aytganda, Navoiy g'oyalari buyuk mutafakkirning o'z asarlaridagi qarashlar asosida tahlil etilgani monografiyaning yutug'ini ta'minlagan asosiy omillardir.

Nurboy Jabborov monografiyasining yana bir ahamiyati zarur o'rinlarda hatto ustoz olimlar qarashlari bilan munozaraga kirishilgani hamda yangicha to'xtamlarning puxta ilmiy asoslanganida ko'rinadi. Yoqubjon Is'hoqovning javonmardlikni sarbadorlar harakati bilan bog'lab: «Alisher Navoiyning bu boradagi ehtiyotkorligi ortida jiddiy sabab yotadi. Ma'lumki, javonmardlik mafkurasi sarbadorlar harakatining asosiy g'oyasini tashkil etgan. Sarbadorlar (hurufiylar singari) bilan temuriylar o'rtasidagi jiddiy munosabat Navoiyga ma'lum edi. Binobarin, ota-bobosidan tortib shu xonadonga sodiq qolgan Navoiy ana shunday nozik masalada ehtiyotkorlik ko'rsatishi tabiiy holdir»[3], degan xulosasiga qo'shilmagan olim o'z qarashlarini puxta dalillaydi. Nurboy Jabborov yozishicha: «...bu fikr munozarali. Negaki, futuvvat tasavvufning asosiy bo'g'ini sifatida sarbadorlargacha ham bir necha asrlik tarixga ega. Shunday ekan, sarbadorlar bilan temuriylar o'rtasidagi munosabat qanday bo'lishidan qat'i nazar, bu hol futuvvat haqida asar yozilishiga mone bo'la olmas edi. Aks holda Navoiy «Nasoyimu-l-muhabbat min shamoyim ul-futuvvat» nomi bilan alohida asar yozmagan va buyuk shoirning zamondoshi, u bilan bir zaminda yashagan Husayn Voiz Koshifiyning futuvvatga doir maxsus asari yaratilmagan bo'lar edi»[4]. Ana shunday keng qamrovli va chuqur tahlillardan kelib chiqib, olim Alisher Navoiyning o'zi ham fatiy ekani haqidagi navoiyshunoslikda yangi xulosaga keladi.

Umuman, Nurboy Jabborovning «Maoniy ahlining sohibqironi» monografiyasi Alisher Navoiyning irfoniy qarashlari yangicha talqin etilgani, shu paytgacha yaratilgan tadqiqotlardigi fikrlarni takrorlamasligi jihatidan navoiyshunoslik rivojiga munosib hissa bo'lib qo'shilgan tadqiqot, deb hisoblash mumkin.

**Rezyume.** Maqolada adabiyotshunos Nurboy Jabborovning «Maoniy ahlining sohibqironi» monografiyasi Alisher Navoiy irfoniy olamining yangicha talqini nuqtai nazaridan tahlil etilgan. Olimning ilmiy konsepsiyasi uch yo'nalishda: 1) Alisher Navoiy asarlarining islomiy-irfoniy asoslari haqidagi qarashlar; 2) irfoniy hikoyatlar tahlili hamda 3) tasavvufiy obraz va ramzlar talqini kesimida tadqiq qilingan.

**Rezume.** The article analyzes literary scholar Nurboy Jabborov's monograph «Maoniy ahlining Sohibqironi» from the perspective of a novel interpretation of Alisher Navoi's mystical worldview. The scholar's scientific concept is examined in three main directions: 1. Views on the Islamic-mystical foundations of Alisher Navoi's works; 2. Analysis of mystical narratives; 3. Interpretation of Sufi symbols and imagery.

**Резюме.** В статье проанализирована монография литературоведа Нурбоя Джабборова «Маоний аҳлининг соҳибқирони» с точки зрения новой интерпретации мистического мира Алишера Навои. Научная концепция ученого рассмотрена в трех аспектах: 1) анализ воззрений на исламско-мистические основы творчества Алишера Навои; 2) анализ мистических сюжетов; 3) интерпретация мистических образов и символов.

[1] Yusupova D. Buyuk mutafakkir ijod olamiga yaqinlashuv. //O'zbekiston adabiyoti va san'ati, 2022-yil 1-yanvar. – B. 4

[2] Sirojiddinov Sh. Ilmiy haqiqat yog'dusi yoxud yangi davr navoiyshunosligining muhim yutug'i // Yangi O'zbekiston, 2022-yil 23-aprel. – B. 6

[3] Is'hoqov Y. Naqshbandiya ta'limoti va o'zbek adabiyoti. – Toshkent: Xalq merosi, 2002. – B. 49

[4] Jabborov N. Maoniy ahlining sohibqironi. – Toshkent: Adabiyot, 2021. – B. 88-89